

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ

આર/ક્રિમિનલ રિવિઝન એપ્લિકેશન (અગેઈનસ્ટ કન્વિક્શન) નં. ૩૮૧/૨૦૧૬

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી પ્રણવ ત્રિવેદી

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા	ના

=====

અરવિંદભાઈ કલ્યાણભાઈ વનાળીયા

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧ તરફે વકીલ શ્રી અશોક એ. પુરોહિત (૬૨૬૭) માટે રિયા
ચોકસી ના સહયોગથી સિનિયર વકીલ શ્રી તેજસ એમ. બારોટ

સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફે વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી કણ્વ
અંતાણી ના સહયોગથી વિદ્વાન પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર શ્રી હાર્દિક દવે

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી પ્રણવ ત્રિવેદી

તારીખ : ૨૦/૦૨/૨૦૨૬

ચુકાદો

૧. હાલની રિવિઝન અરજી રિવિઝનકર્તા-અરજદાર દ્વારા કોડ ઓફ ક્રિમિનલ
પ્રોસિજર (ટૂંકમાં “સીઆર.પી.સી.”) ની કલમ ૪૦૧ સાથે વંચાણે લેતાં કલમ
૩૯૭ હેઠળ વિદ્વાન ત્રીજા એડિશનલ સેશન્સ જજ (જે હવે પછી ‘સદર એપેલેટ
કોર્ટ’ તરીકે ઉલ્લેખિત છે) દ્વારા ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૬૩/૨૦૧૫ માં પસાર
કરવામાં આવેલ તારીખ ૨૧.૫.૨૦૧૬ ના વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમથી નારાજ
થઈને દાખલ કરવામાં આવેલ છે, જેણે અન્ય બાબતોની સાથે સાથે અપીલ
નામંજૂર કરી હતી અને વિદ્વાન એડહોક જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ગઢડા (જે હવે
પછી ‘સદર ટ્રાયલ કોર્ટ’ તરીકે ઉલ્લેખિત છે) દ્વારા ક્રિમિનલ કેસ નં. ૫/૨૦૧૦ માં
પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૭.૮.૨૦૧૫ ના ચુકાદા અને હુકમની પુષ્ટિ કરી

હતી, જેમાં વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે રિવિઝનકર્તા-અરજદારને ઇન્ડિયન પીનલ કોડ (ટૂંકમાં “આઈપીસી”) ની કલમ ૩૨૩ હેઠળના ગુના માટે એક માસની મુદતની કેદની સજા ફટકારી હતી અને વધુમાં હાલના રિવિઝનકર્તા-અરજદારને આઈપીસીની કલમ ૧૮૬ હેઠળ ૧૫ દિવસની મુદતની સાદી કેદની સજા ફટકારી હતી.

૨. હાલની રિવિઝન અરજી દાખલ કરવા તરફ દોરી જતી ટૂંકી હકીકતો એવી છે કે ફરિયાદપક્ષનો કેસ એવો હતો કે ફરિયાદી ગઢડા ખાતે નાયબ મામલતદાર તરીકે ફરજ બજાવતા હતા. તારીખ ૪.૧.૨૦૧૦ ના રોજ, ફરિયાદી તેમના સ્ટાફના સભ્યો શ્રી ડી.એમ. ભિંગરાડિયા અને શ્રી એસ.કે. પરમાર સાથે ગઢડા ખાતે મોટર સાયકલ ઉપર આંકડાકીય માહિતી એકત્રિત કરવા માટે સરકારી ફરજ પર હતા. આશરે ૧૨.૪૫ કલાકે, જ્યારે તેઓ ગોપીનાથજી મંદિર તરફ જઈ રહ્યા હતા, ત્યારે તેઓએ જોયું કે ત્યાં એક ટોળું એકત્રિત થયેલ હતું. ફરિયાદી અને અન્ય સ્ટાફ સભ્યોએ તપાસ કરી તો માલૂમ પડ્યું કે બે જૂથો વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો. ફરિયાદી અને અન્ય સ્ટાફ સભ્યોએ બંને જૂથોને શાંત પાડવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. તે સમયે, હાલના રિવિઝનકર્તા-અરજદારે ફરિયાદી તેમજ અન્ય સ્ટાફ સભ્યો સાથે ગેરવર્તણૂક કરી હતી. રિવિઝનકર્તા-અરજદારે ફરિયાદી તરફ કાયની બોટલ ફેંકી હતી, પરંતુ તે નિશાન ચૂકી ગઈ હતી. ત્યારબાદ, રિવિઝનકર્તા-અરજદાર અને અન્ય સહ-આરોપીઓએ શ્રી ભિંગરાડિયા અને શ્રી પરમાર ઉપર હુમલો કર્યો હતો. તેથી, એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે સદર જૂથે ફરિયાદી અને અન્ય

અધિકારીઓ ઉપર હુમલો કર્યો હતો અને તેઓને પોતાની સરકારી ફરજ બજાવતા અટકાવ્યા હતા. આવી માહિતીના પગલે ગઢડા પોલીસ સ્ટેશન ખાતે એક ફર્ટ ઇન્ફોર્મેશન રિપોર્ટ નોંધવામાં આવ્યો હતો જેમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે રિવિઝનકર્તા-અરજદારે ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૨૩, ૫૦૪, ૫૦૬(૨), ૧૧૪ અને ૧૮૬ હેઠળનો ગુનો કર્યો છે.

૩. ફર્ટ ઇન્ફોર્મેશન રિપોર્ટની નોંધણી અને તપાસ પૂર્ણ થવા પર, આરોપનામું રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. તહોમત ઘડવામાં આવ્યા હતા. ક્રિમિનલ કેસને ક્રિમિનલ કેસ નં. ૫/૨૦૧૦ તરીકે નંબર આપવામાં આવ્યો હતો. સદર ટ્રાયલ કોર્ટે દસ્તાવેજ અને મૌખિક પુરાવાઓની વિચારણા કરીને રિવિઝનકર્તા-અરજદારને આઈપીસીની કલમ ૩૨૩ હેઠળના ગુના માટે એક માસની સાદી કેદ માટે દોષિત ઠેરવ્યા હતા અને વધુમાં હાલના રિવિઝનકર્તા અરજદારને આઈપીસીની કલમ ૧૮૬ હેઠળ ૧૫ દિવસની મુદતની સાદી કેદ માટે દોષિત ઠેરવ્યા હતા. રિવિઝનકર્તા અરજદારને ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૫૦૪ અને ૫૦૬ હેઠળના આરોપોમાંથી નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા હતા. અન્ય આરોપીઓને તમામ આરોપોમાંથી નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા હતા.

૪. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ક્રિમિનલ કેસ નં. ૫/૨૦૧૦ માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૭.૯.૨૦૧૫ ના ચુકાદા અને હુકમથી વ્યથિત થઈને, રિવિઝનકર્તા-અરજદારે વિદ્વાન એપેલેટ કોર્ટ સમક્ષ ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૬૩/૨૦૧૫ દાખલ કરી હતી. વિદ્વાન એપેલેટ કોર્ટે તારીખ ૨૧.૫.૨૦૧૬ ના

ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા અપીલ નામંજૂર કરી હતી અને વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૭.૯.૨૦૧૫ ના ચુકાદા અને હુકમની પુષ્ટિ કરી હતી.

૫. રિવિઝનકર્તા-અરજદાર તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી અશોક પુરોહિત માટે વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી રિયા ચોકસી ના સહયોગથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી તેજસ એમ. બારોટને તથા રાજ્ય-સામાવાળા તરફે વિદ્વાન એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર શ્રી કલ્પ અંતાણી ના સહયોગથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર શ્રી હાર્દિક દવેને સાંભળવામાં આવ્યા.

૬. વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી તેજસ બારોટ દ્વારા એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ તેમજ વિદ્વાન એપેલેટ કોર્ટે માત્ર હાલના રિવિઝનકર્તા-અરજદારને જ દોષિત ઠેરવ્યા છે અને અન્ય તમામ આરોપીઓને વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા હતા. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે એવું અવલોકન કર્યું છે કે ફરિયાદી આઈપીસીની કલમ ૫૦૪ અને ૫૦૬(૨) અંગેનો પોતાનો કેસ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નં. ૮ મુજબ, અરજદાર દ્વારા ગળું દબાવવાના આક્ષેપો પાયાવિહોણા છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે તપાસ અધિકારીની ઊલટતપાસ કરવામાં આવી ન હતી. આઈપીસીની કલમ ૩૧૯ અને ૩૨૩ ની જોગવાઈઓ અંગે, વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી તેજસ બારોટ દ્વારા

એવી રજૂઆત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા સ્પષ્ટ તારણ આપવામાં આવ્યું છે કે કોઈ ઈજા થયેલ નથી. એકવાર જ્યારે કોઈ ઈજા ન હોય, ત્યારે ‘વ્યથા’ અંગે આઈપીસીની કલમ ૩૧૯ ની જોગવાઈઓ સ્થાપિત થઈ શકે નહીં. તેથી, જો ભોગ બનનારને કોઈ ‘વ્યથા’ ન થઈ હોય, તો કલમ ૩૨૩ ની જોગવાઈઓ પાયાવિહોણી ગણાશે.

૭. વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી તેજસ બારોટની દલીલનો બીજો મુદ્દો એ છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ આઈપીસીની કલમ ૧૮૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાની કાનૂની સંજ્ઞાન લઈ શકી ન હોત. સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૧૯૫ નો સ્પષ્ટ કાનૂની પ્રતિબંધ છે. તેથી, જો સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૧૯૫ હેઠળ નિર્ધારિત શરતો સંતોષાતી ન હોય તો વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૮૬ હેઠળના ગુનાની કાનૂની સંજ્ઞાન લેવા સક્ષમ ન હતી. તે માટે, તેઓએ મોહમ્મદમોહસીન મોહમ્મદઈસ્હાન છલોટીયા વિ. ગુજરાત રાજ્ય, ૨૦૧૯ (૦) એ.આઈ.જે.ઈ.એલ.-એચ.સી.-૨૪૦૨૧૨ માં નોંધાયેલ કેસના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે. વધુમાં, ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૮૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાની સંજ્ઞાન અંગે ક્રિમિનલ મિસ. એપ્લિકેશન નં. ૨૦૨૧૬/૨૦૧૫ માં રાજેન્દ્ર નીલકંઠભાઈ મિશ્રા વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને ૧ ના કેસમાં સમાન પીઠ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ હુકમ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો.

૮. તેનાથી વિરુદ્ધ, વિદ્વાન પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર શ્રી હાર્દિક દવેએ ટ્રાયલ કોર્ટ તેમજ એપેલેટ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલ અવલોકનનું સમર્થન કર્યું છે. તેઓએ

વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે નીચેની અદાલતો દ્વારા કરવામાં આવેલ અવલોકનો યોગ્ય અને વાજબી છે અને તેમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં. જો કે, શ્રી દવે બે બાબતો અંગે તકરાર કરવાની સ્થિતિમાં ન હતા. પ્રથમ બાબત એ છે કે સરકારી સેવક દ્વારા લેખિત ફરિયાદ અંગે સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૧૮૫ હેઠળ પરિકલ્પિત ફરજિયાત જરૂરિયાત છે. બીજી બાબત ભોગ બનનારને કોઈ શારીરિક પીડાની ગેરહાજરી અંગેની હતી. શ્રી દવે દ્વારા સ્પષ્ટપણે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે ન તો રેકૉર્ડ કે ન તો નીચેની અદાલતો દ્વારા કરવામાં આવેલ અવલોકન એવું દર્શાવે છે કે ભોગ બનનારને કોઈ સ્વેચ્છાપૂર્વક કે અસ્વેચ્છાપૂર્વક શારીરિક પીડા પહોંચાડવામાં આવી હોય.

૯. બંને પક્ષકારો દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોને ધ્યાને લેતાં, બંને પાસાઓ એટલે કે ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૮૬ તેમજ કલમ ૩૨૩ ના અમલ માટે વિચારણા જરૂરી છે. પ્રથમ બાબત આઈપીસીની કલમ ૧૮૬ ના અમલ સંદર્ભે હોવી જોઈએ. પ્રશ્ન હેઠળના વિવાદને સમજવા માટે આઈપીસીની કલમ ૧૮૬ અને સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૧૮૫ ની જોગવાઈઓને સમજવી જરૂરી છે, જે નીચે મુજબ પુનઃ રજૂ કરવામાં આવે છે:

“કલમ ૧૮૬. સરકારી ફરજો બજાવવામાં સરકારી સેવકને અવરોધ ઊભો કરવો.- જે કોઈ સ્વેચ્છાપૂર્વક કોઈપણ સરકારી સેવકને તેની સરકારી ફરજો બજાવવામાં અવરોધ ઊભો કરશે, તેને કોઈપણ વર્ણનની કેદની સજા, જેની મુદત ત્રણ મહિના

સુધી લંબાવી શકાય, અથવા દંડ જે પાંચસો રૂપિયા સુધી લંબાવી શકાય, અથવા બંને સાથે શિક્ષા કરવામાં આવશે.

કલમ ૧૯૫. સરકારી સેવકોના કાયદેસરના અધિકારના તિરસ્કાર બદલ, જાહેર ન્યાય વિરુદ્ધના ગુનાઓ બદલ અને પુરાવામાં આપવામાં આવેલા દસ્તાવેજોને લગતા ગુનાઓ બદલ ફરિયાદ ચલાવવી.

(૧) કોઈ પણ અદાલત નીચેના ગુનાઓની કાનૂની સંજ્ઞાન લેશે નહીં -

(એ) (૧) ઈન્ડિયન પીનલ કોડ (૧૮૬૦ નો ૪૫) ની કલમ ૧૭૨ થી ૧૮૮ (બંનેનો સમાવેશ કરીને) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈપણ ગુનાની, અથવા

(૨) આવા ગુનાની કોઈપણ દુષ્પ્રેરણાની, અથવા કરવાનો પ્રયાસ કરવાની, અથવા

(૩) આવો ગુનો કરવા માટેના કોઈપણ ગુનાહિત ષડયંત્રની,

સિવાય કે સંબંધિત સરકારી સેવકની અથવા જે સરકારી સેવકના તે વહીવટી રીતે તાબા હેઠળ હોય તેવા અન્ય સરકારી સેવકની લેખિત ફરિયાદ સિવાય;

(બી) (૧) ઇન્ડિયન પીનલ કોડ (૧૮૬૦ નો ૪૫) ની નીચેની કોઈપણ કલમો હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈપણ ગુનાની, એટલે કે કલમો ૧૯૩ થી ૧૯૬ (બંનેનો સમાવેશ કરીને), ૧૯૯, ૨૦૦, ૨૦૫ થી ૨૧૧ (બંનેનો સમાવેશ કરીને) અને ૨૨૮, જ્યારે આવો ગુનો કોઈપણ અદાલતમાંની કોઈપણ કાર્યવાહીમાં, અથવા તેના સંબંધમાં આચરવામાં આવ્યો હોવાનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હોય, અથવા

(૨) સદર કોડની કલમ ૪૬૩ માં વર્ણવેલ, અથવા કલમ ૪૭૧, કલમ ૪૭૫ અથવા કલમ ૪૭૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈપણ ગુનાની, જ્યારે આવો ગુનો કોઈપણ અદાલતમાં કાર્યવાહીમાં પુરાવામાં રજૂ કરાયેલા અથવા આપવામાં આવેલા દસ્તાવેજના સંદર્ભમાં આચરવામાં આવ્યો હોવાનો આક્ષેપ હોય, અથવા

(૩) પેટા-કલમ (૧) અથવા પેટા-કલમ (૨) માં નિર્દિષ્ટ કોઈપણ ગુનો કરવા માટેના, અથવા કરવાનો પ્રયાસ કરવાના, અથવા દુષ્પ્રેરણાના કોઈપણ ગુનાહિત ષડયંત્રની,

[સિવાય કે તે અદાલતની લેખિત ફરિયાદ પર અથવા તે અદાલતના તેવા અધિકારી દ્વારા જેમને તે અદાલત આ સંબંધમાં લેખિતમાં અધિકૃત કરે, અથવા અન્ય કોઈ અદાલત જેના તાબા હેઠળ તે અદાલત હોય તેની લેખિત ફરિયાદ પર.]

[૨૦૦૬ ના અધિનિયમ ૨, કલમ ૩ દ્વારા "સિવાય કે તે અદાલતની, અથવા અન્ય કોઈ અદાલત જેના તાબા હેઠળ તે અદાલત હોય તેની લેખિત ફરિયાદ પર" ના બદલે પ્રતિસ્થાપિત (તારીખ ૧૬-૪-૨૦૦૬ થી અમલી).]

(૨) જ્યાં પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (એ) હેઠળ કોઈ સરકારી સેવક દ્વારા ફરિયાદ કરવામાં આવી હોય ત્યાં કોઈપણ સત્તાધિકારી જેના વહીવટી તાબા હેઠળ તે હોય તે ફરિયાદ પાછી ખેંચવાનો આદેશ કરી શકે છે અને આવા આદેશની નકલ અદાલતને મોકલી શકે છે; અને અદાલત દ્વારા તેની પ્રાપ્તિ પર, ફરિયાદ પર આગળ કોઈ કાયવાહી કરવામાં આવશે નહીં:

પરંતુ શરત એ છે કે જો પ્રથમ અદાલતમાં ટ્રાયલ પૂર્ણ થઈ ગઈ હોય તો આવું પાછું ખેંચવાનો આદેશ કરવામાં આવશે નહીં.

(૩) પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (બી) માં, “અદાલત” શબ્દનો અર્થ દીવાની, મહેસૂલી અથવા ફોજદારી અદાલત થાય છે અને તેમાં કેન્દ્રીય, પ્રાંતીય અથવા રાજ્ય અધિનિયમ દ્વારા અથવા હેઠળ રચાયેલ ટ્રિબ્યુનલનો સમાવેશ થાય છે, જો તે અધિનિયમ દ્વારા આ કલમના હેતુઓ માટે અદાલત તરીકે જાહેર કરવામાં આવી હોય.

(જ) પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (બી) ના હેતુઓ માટે, અદાલત તે અદાલતના તાબા હેઠળ હોવાનું માનવામાં આવશે જે અદાલતમાં આવી ભૂતપૂર્વ અદાલતના અપીલપાત્ર હુકમનામાઓ અથવા સજાઓ સામે સામાન્ય રીતે અપીલો થતી હોય, અથવા દીવાની અદાલતના કિસ્સામાં કે જેના હુકમનામાઓ સામે સામાન્ય રીતે કોઈ અપીલ થતી નથી, તે મુખ્ય અદાલત કે જે સામાન્ય મૂળ દીવાની અધિકારક્ષેત્ર ધરાવે છે અને જેના સ્થાનિક અધિકારક્ષેત્રમાં આવી દીવાની અદાલત આવેલી હોય:

પરંતુ શરત એ છે કે -

(એ) જ્યાં એક કરતાં વધુ અદાલતોમાં અપીલો થતી હોય, ત્યાં ગૌણ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી એપેલેટ કોર્ટ એવી અદાલત ગણાશે જેની તાબેદાર આવી અદાલત માનવામાં આવશે;

(બી) જ્યાં દીવાની અને મહેસૂલી અદાલત એમ બંનેમાં અપીલો થતી હોય, ત્યાં આવી અદાલત કેસ અથવા કાર્યવાહીના સ્વરૂપ અનુસાર દીવાની અથવા મહેસૂલી અદાલતની તાબેદાર ગણાશે જેના સંબંધમાં ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનો આક્ષેપ છે.

[૧૯૫-એ. ધાકધમકી, વગેરેના કિસ્સામાં સાક્ષીઓ માટેની

પ્રક્રિયા.- સાક્ષી અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ (૧૮૬૦ નો ૪૫) ની કલમ ૧૯૫-એ હેઠળના ગુનાના સંબંધમાં ફરિયાદ દાખલ કરી શકે છે.] [કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર (સુધારા) અધિનિયમ, ૨૦૦૮ (૨૦૦૯ નો ૫), કલમ ૧૭ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ.]”

૧૦. પ્રસ્તુત કેસમાં, એ હકીકત સ્વીકૃત સ્થિતિ છે કે ફરિયાદી દ્વારા ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૮૬ હેઠળના ગુનાનો આક્ષેપ કરતી ફર્સ્ટ ઇન્ફોર્મેશન રિપોર્ટ દાખલ કરવામાં આવી હતી. સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૧૯૫(૧)(એ) હેઠળ વૈધાનિક પ્રતિબંધ રચાયેલ છે. તે ગુનાની કાનૂની સંજ્ઞાન લેવા માટે લાગુ પડે છે, સિવાય કે સંબંધિત સરકારી સેવક દ્વારા લેખિતમાં ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હોય. ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૮૬ હેઠળના કથિત ગુના માટેની ફર્સ્ટ ઇન્ફોર્મેશન રિપોર્ટ આરોપનામામાં પરિણમી હતી.

૧૧. આરોપનામા પછી, સદર ટ્રાયલ કોર્ટે ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૮૬ હેઠળના ગુનાની કાનૂની સંજ્ઞાન લીધી છે. તે બાબત વિવાદમાં નથી કે સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૧૯૫ દ્વારા આવશ્યકતા મુજબ કોઈ લેખિત ફરિયાદ સંબંધિત સરકારી સેવક દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી ન હતી. કલમ ૧૯૫ માં દર્શાવેલ ભાષા સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે સરકારી સેવક વિરુદ્ધના ગુના માટે કલમ ૧૯૫ ની આવશ્યકતા મુજબ લેખિતમાં ફરિયાદ ફરજિયાત રહેશે. પ્રસ્તુત કેસમાં, ફરિયાદપક્ષની કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી છે અને રિવિઝનકર્તા-અરજદાર ગુના

માટે દોષિત જણાયા છે અને તેમની અપીલ પણ નિષ્ફળ ગઈ છે. તેથી, જ્યારે સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૧૯૫ હેઠળ પરિકલ્પિત ફરજિયાત જરૂરિયાતનું પાલન કરવામાં ન આવે ત્યારે શું આવા પગલાથી ટ્રાયલની કાર્યવાહી દૂષિત થશે, તે અહીં મુખ્ય પ્રશ્ન છે. તે બાબત નિર્વિવાદ છે કે કલમ ૧૮૬ હેઠળ ગુનો ઘડવા માટે, કલમ ૧૯૫ ની પૂર્વશરત મુજબ લેખિત ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી નથી. તે સ્થાપિત કાયદો છે કે જો સરકારી સેવક વિરુદ્ધ ફરિયાદપક્ષની કાર્યવાહી શરૂ કરવી હોય તો સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૧૯૫ ની આવશ્યકતા મુજબ લેખિતમાં ફરિયાદ ફરજિયાત છે. જો આવી ફરજિયાત આવશ્યકતાનું પાલન કરવામાં ન આવે, તો ટ્રાયલ અધિકારક્ષેત્ર વિનાની ગણાશે અને દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ ટકાવી શકાશે નહીં. આ સંદર્ભમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ૧૯૬૨ સપ્લી. (૨) એસ.સી.આર. ૮૧૨ માં અહેવાલ થયેલ દોલત રામ વિ. પંજાબ રાજ્ય ના કેસમાં સ્પષ્ટ અવલોકનો કરવામાં આવ્યા છે. સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ પુનઃ રજૂ કરવામાં આવે છે:

“આ કેસમાં એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે શું કલમ ૧૯૫ ની આવશ્યકતા મુજબ સંબંધિત સરકારી સેવક દ્વારા લેખિતમાં ફરિયાદ રજૂ કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તા દ્વારા જે સરકારી સેવકનો સંપર્ક કરવામાં આવ્યો હતો તે નિઃશંકપણે તહસીલદાર હતા. અપીલકર્તા તહસીલદાર પગલાં લે તેવું ઇચ્છતા હતા કે નહીં, હકીકત એ રહે છે કે તેઓએ

તહસીલદારનો સંપર્ક હકીકતોના ખોટા કથન તરીકે જણાવવામાં આવેલ બાબત પર કર્યો હતો. તેઓએ હંસ રાજ અને કાંસ રાજ પર પીનલ કોડ હેઠળના ગુનાઓનો આરોપ મૂક્યો હતો અને તેઓએ પગલાં લેવા માટે પોતાના ઉપરી અધિકારીનો સંપર્ક કર્યો હતો, ભલે તેઓએ પત્રમાં જણાવ્યું હોય કે તે માત્ર તેમની જાણકારી માટે હતું. અમે એવું માની લેવા તૈયાર છીએ કે તેઓએ અપેક્ષા રાખી હતી કે અમુક પગલાં લેવામાં આવશે. વાસ્તવમાં તેઓનો બીજો પત્ર કે તેઓએ બાબતમાં સમાધાન કરી લીધું છે અને કાર્યવાહી પડતી મૂકી શકાય છે તે સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે તેઓએ પોતાના ઉપરી અધિકારી તરફથી અમુક પગલાંની અપેક્ષા રાખી હતી. તેથી પ્રશ્ન એ છે કે શું કલમ ૧૮૫ ની જોગવાઈઓ હેઠળ, તહસીલદાર માટે અપીલકર્તા વિરુદ્ધ લેખિતમાં ફરિયાદ રજૂ કરવી અને આરોપનામું મૂકીને પોલીસ દ્વારા અદાલતનો સંપર્ક કરવામાં આવે તેના પર ન છોડવું તે ફરજિયાત ન હતું. કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર ની કલમ ૧૮૫ ના શબ્દો સ્પષ્ટ છે. સદર કલમ નીચે મુજબ વંચાય છે:

“(૧) કોઈપણ અદાલત કાનૂની સંજ્ઞાન લેશે નહીં-(એ) ઈન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૭૨ થી ૧૮૮ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈપણ ગુનાની, સિવાય કે સંબંધિત સરકારી સેવકની, અથવા

જે સરકારી સેવકના તે તાબા હેઠળ હોય તેવા અન્ય કોઈ સરકારી સેવકની લેખિત ફરિયાદ પર;

સદર કલમના શબ્દો, એટલે કે ફરિયાદ સંબંધિત સરકારી સેવક દ્વારા લેખિતમાં હોવી જોઈએ અને આવી ફરિયાદ સિવાય કોઈપણ અદાલત કાનૂની સંજ્ઞાન લેશે નહીં, તે સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે પ્રત્યેક કિસ્સામાં યોગ્ય સરકારી સેવક દ્વારા જ અદાલતનો સંપર્ક કરવો જોઈએ. તેથી આપણે નક્કી કરવાનું છે કે શું તહસીલદારને સંબંધિત સરકારી સેવક કહી શકાય અને જો તેઓએ લેખિતમાં ફરિયાદ દાખલ ન કરી હોય, તો શું પોલીસ અધિકારીઓએ આરોપનામું દાખલ કરીને કલમ ૧૯૫ ની આવશ્યકતાઓ સંતોષી હતી. “કોઈપણ અદાલત કાનૂની સંજ્ઞાન લેશે નહીં” શબ્દોનું એક કરતાં વધુ પ્રસંગોએ અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું છે અને તે દર્શાવે છે કે સદર કલમ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી રીત સિવાય અદાલત કેસ હાથ પર લેવા સામે સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ છે.

હવે પીનલ કોડની કલમ ૧૮૨ હેઠળનો ગુનો, જો કોઈ હોય તો, નિઃશંકપણે તે સમયે પૂર્ણ થઈ ગયો હતો જ્યારે અપીલકર્તાએ પગલાં લેવા માટે તહસીલદારનો સંપર્ક કર્યો હતો. કલમ ૧૮૨ એવી આવશ્યકતા રાખતી નથી કે જો સરકારી સેવકનો સંપર્ક

કરનાર વ્યક્તિ જાણતી હોય અથવા માનતી હોય કે પગલાં લેવામાં આવશે તો પગલાં હંમેશા લેવા જ જોઈએ. તેથી તહસીલદારને પોતાનો અહેવાલ આપવામાં, જો અપીલકર્તા માનતા હતા કે અમુક પગલાં લેવામાં આવશે (અને તેઓને શંકા કરવાનું કોઈ કારણ ન હતું કે તે લેવામાં આવશે નહીં) તો તે કલમ હેઠળનો ગુનો પૂર્ણ થઈ ગયો હતો. તેથી, જો ફરિયાદપક્ષની કાર્યવાહી શરૂ કરવાની હોય, તો આ કેસમાં સંબંધિત સરકારી સેવક તરીકે તહસીલદાર દ્વારા લેખિતમાં ફરિયાદ કરવામાં આવે તે અનિવાર્ય હતું. બીજી તરફ આપણે જે જોઈએ છીએ તે એ છે કે તહસીલદાર દ્વારા કોઈ ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી જ ન હતી, પરંતુ સ્ટેશન હાઉસ ઓફિસર દ્વારા આરોપનામું રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. રાજ્ય સરકાર તરફે વિદ્વાન કાઉન્સેલ એવી રજૂઆત કરીને આ પગલાંને ટેકો આપવાનો પ્રયાસ કરે છે કે કલમ ૧૮૫ નું પાલન કરવામાં આવ્યું હતું કારણ કે જ્યારે આક્ષેપો અપ્રમાણિત સાબિત થયા, ત્યારે પોલીસ અધિક્ષકનો પત્ર તહસીલદારને મોકલવામાં આવ્યો હતો અને તેઓએ “એક કેલેન્ડર” માંગ્યું હતું. આ કાગળ આરોપનામા સાથે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો અને એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે આ કલમ ૧૮૫ ની આવશ્યકતાઓને સંતોષે છે. અમારા અભિપ્રાય મુજબ, આ સદર કલમની

જોગવાઈઓનું યોગ્ય પાલન નથી. સદર કલમ જે પરિકલ્પના કરે છે તે એ છે કે ફરિયાદ સંબંધિત સરકારી સેવક દ્વારા લેખિતમાં હોવી જોઈએ અને પ્રસ્તુત કેસમાં આવું કોઈ પાલન થયેલ નથી. તેથી આ કેસમાં સંબંધિત સરકારી સેવક એટલે કે તહસીલદારની લેખિત ફરિયાદ વિના અદાલત દ્વારા કેસની કાનૂની સંજ્ઞાન ખોટી રીતે લેવામાં આવી હતી. આમ ટ્રાયલ શરૂઆતથી જ અધિકારક્ષેત્ર વિનાની હતી અને દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ ટકાવી શકાય નહીં. તેથી અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે અને અપીલકર્તાને દોષિત ઠરાવતો હુકમ અને તેમને ફટકારવામાં આવેલી સજા રદ કરવામાં આવે છે. અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.”

૧૨. તેથી, આવા પરિબળોને ધ્યાનમાં લીધા વિના ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૮૬ હેઠળ દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ સ્વીકાર્ય ગણાશે નહીં. પ્રસ્તુત કેસમાં, ટ્રાયલ કોર્ટે સદર કોડની કલમ ૧૮૫ હેઠળની પૂર્વશરત પૂરી ન થવાની ક્ષતિ હોવા છતાં ટ્રાયલ પૂર્ણ કરી છે. આ એક માત્ર પાસું જ ટ્રાયલને દૂષિત કરશે અને આઈપીસીની કલમ ૧૮૬ ના સંબંધમાં રિવિઝનકર્તાની સજા ટકાવી શકાય નહીં. તેથી, આઈપીસીની કલમ ૧૮૬ ના સંબંધમાં દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવાપાત્ર છે અને આથી કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવામાં આવે છે.

૧૩. આ બાબતનું બીજું પાસું આઈપીસીની કલમ ૩૨૩ મુજબ દોષિત ઠરાવવા અંગેનું છે. એ હકીકત વિવાદમાં નથી કે રિવિઝનકર્તા દ્વારા ભોગ બનનારને શારીરિક પીડા પહોંચાડવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. જો કે, બે હકીકતલક્ષી પાસાં ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે. પ્રથમ એ છે કે શારીરિક પીડા પહોંચાડવા માટે, રિવિઝનકર્તા દ્વારા ભોગ બનનાર તરફ એક બોટલ ફેંકવામાં આવી હતી. જો કે, બોટલ નિશાન ચૂકી ગઈ હતી અને ભોગ બનનારને કોઈ ઈજા થઈ ન હતી. આ પાસું નજરે જોનારા સાક્ષીઓ દ્વારા દર્શાવવામાં આવ્યું છે. અન્ય આરોપીઓ કે જેમણે ભોગ બનનારને પકડી રાખ્યો હતો તેઓને નીચેની અદાલતો દ્વારા અગાઉથી જ નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા છે. બીજું પાસું એ છે કે ભોગ બનનારને કોઈ શારીરિક પીડા કે ઈજા થઈ હોવાનું દર્શાવવા માટે કોઈ મેડિકલ સર્ટિફિકેટની ગેરહાજરી છે. નીચેની અદાલતોએ રિવિઝનકર્તાને એ આધાર પર દોષિત ઠેરવ્યા છે કે રિવિઝનકર્તા દ્વારા ભોગ બનનારને ‘વ્યથા’ પહોંચાડવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. આ સંદર્ભમાં, આઈપીસીની કલમ ૩૨૩ અને કલમ ૩૧૯ નું અવલોકન કરવું જરૂરી છે:

“૩૨૩. સ્વેચ્છાપૂર્વક વ્યથા પહોંચાડવા માટેની શિક્ષા.— જે કોઈ, કલમ ૩૩૪ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલ કેસ સિવાય, સ્વેચ્છાપૂર્વક વ્યથા પહોંચાડશે, તેને કોઈપણ વર્ણનની કેદની સજા, જેની મુદત એક વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય, અથવા દંડ જે એક હજાર રૂપિયા સુધી લંબાવી શકાય, અથવા બંને સાથે

શિક્ષા કરવામાં આવશે.”

“કલમ ૩૧૯ વ્યથા.— જે કોઈ કોઈપણ વ્યક્તિને શારીરિક પીડા, રોગ અથવા અશક્તિનું કારણ બને છે તેને વ્યથા પહોંચાડી કહેવાય.”

૧૪. આઈપીસીની કલમ ૩૨૩ ની જોગવાઈને જોતાં, આ જોગવાઈ આકર્ષવા માટેનું મુખ્ય તત્વ ‘વ્યથા’ છે. ‘વ્યથા’ કલમ ૩૧૯ માં વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે. આઈપીસીની કલમ ૩૧૯ ‘વ્યથા’ નો સંદર્ભ ‘શારીરિક પીડા’, ‘રોગ’ અથવા ‘અશક્તિ’ પહોંચાડવા તરીકે આપે છે. આઈપીસીની કલમ ૩૧૯ શારીરિક પીડા પહોંચાડવાના ઇરાદાનો ઉલ્લેખ કરતી નથી. આઈપીસીની કલમ ૩૧૯ શારીરિક પીડા પહોંચાડવા માટે કરવામાં આવેલા પ્રયાસને કારણે થતી કોઈપણ માનસિક અથવા ભાવનાત્મક ચાતનાના પાસાંનો પણ ઉલ્લેખ કરતી નથી. તેથી, આઈપીસીની કલમ ૩૧૯ તેમજ કલમ ૩૨૩ ની જોગવાઈને આકર્ષવા માટે, કોઈપણ શારીરિક પીડાની હાજરી હોવી આવશ્યક છે જેનું પરિણામ ઇજામાં પરિણમી પણ શકે અથવા ન પણ પરિણમી શકે. પ્રસ્તુત કેસમાં, રેકૉર્ડ પર એવું દર્શાવવા માટે કશું જ નથી કે રિવિઝનકર્તા એવા કૃત્યમાં સંડોવાયેલા હતા કે જેનું પરિણામ ભોગ બનનારને શારીરિક પીડામાં પરિણમ્યું હોય. ટ્રાયલ કોર્ટ અને એપેલેટ કોર્ટ એવા તારણ પર આગળ વધી છે કે જ્યારે ભોગ બનનારને ઇજા પહોંચાડવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો અને તે નિષ્ફળ ગયો હતો, ત્યારે તેનાથી ભોગ બનનારને માનસિક વ્યથા થઈ હતી અને તેથી, કલમ ૩૨૩

આકર્ષણ. કમનસીબે, આવું અર્થઘટન સ્વીકારી શકાય નહીં. ભોગ બનનારને થયેલી શારીરિક પીડાની હાજરી હોવી જ જોઈએ. તે સ્વરૂપમાં નહિવત હોઈ શકે છે જેનાથી કોઈ ઈજા ન થઈ શકે પરંતુ કોઈપણ શારીરિક પીડાની હાજરી હોવી આવશ્યક છે. એવું તારણ કે રિવિઝનકર્તા દ્વારા પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હોવાને કારણે માનસિક ચાતના થઈ છે અને તે કલમ ૩૧૯ અને ૩૨૩ ની જોગવાઈઓને આકર્ષણે તેને માન્ય રાખી શકાય નહીં. ‘વ્યથા’ ની વ્યાખ્યા પીડા પહોંચાડવાનું પરિકલ્પિત કરે છે. શારીરિક પીડા પહોંચાડવાના અસફળ પ્રયાસને કારણે માનસિક વેદના અથવા પજવણી આઈપીસીની કલમ ૩૧૯ માં પરિકલ્પિત ‘વ્યથા’ ની વ્યાખ્યામાં પરિણમી શકે નહીં. તેથી, આઈપીસીની કલમ ૩૨૩ હેઠળ રિવિઝનકર્તાને દોષિત ઠરાવવા માટે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનો કાયદાની જોગવાઈથી વિપરીત છે અને તેને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવાપાત્ર છે.

૧૫. તેથી, એપેલેટ કોર્ટ દ્વારા પુષ્ટિ આપવામાં આવેલ આઈપીસીની કલમ ૩૨૩ હેઠળ રિવિઝનકર્તાને દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવાપાત્ર છે અને આથી કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવામાં આવે છે. ઉપર દર્શાવેલા કારણોસર રિવિઝનકર્તાને આઈપીસીની કલમ ૧૮૬ તેમજ કલમ ૩૨૩ હેઠળના ગુનામાંથી નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવે છે. હાલની ક્રિમિનલ રિવિઝન એપિલિકેશન સફળ થાય છે. તે મુજબ રૂલ સંપૂર્ણ કરવામાં આવે છે.

(પ્રણવ ત્રિવેદી, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====